

УДК 443.78999:489–2345

Кравчук Л. В.,
викладач, ДВНЗ «Тернопільський державний
медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ
України» (Україна, Тернопіль), gileya.org.ua@gmail.com

КУЛЬТОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ЗАВДАННЯ БІБЛІОТЕК І СІЛЬСЬКИХ КЛУБІВ ТА КІНОФІКАЦІЇ В ХОДІ РАДЯНИЗАЦІЇ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ В ПЕРІОД ВЕРЕСНЯ 1939 – ЧЕРВНЯ 1941 РР.

Впровадивши Радянські соціально-економічні відносини на територіях новоокупованих областей Західної України, а саме ліквідація приватної власності, запровадження державного сектора у всіх сферах виробництва та знищення успішних індивідуальних господарств, радянські реформатори інтенсивно взялись за впровадження культурно-освітньої програми. Мета якої полягала у підміні індивідуального, національного, українського, колективістським, а значить «нічим» соціалістичним, інтернаціональним. Для повсякденної і всеохоплюючої роботи з місцевим населенням створюються нові кадри найвищого рівня підготовки, які зобов'язані були розкривати переваги і перспективи соціалістичного способу життя пропагандистськими методами. Повсякчасно використовуючи друковану радянську продукцію, що концентрувалася в сільських клубах, бібліотеках, червоних кутках у пересувних виставках. Діяльність всіх цих установ контролювалася численним штатом відданих радянській системі, партійних функціонерів, що відповідали за своєчасне постачання і розподіл радянських журналів, книг, газет по районах і областях, містечках і селах.

Ключові слова: книга, бібліотека, стінгазета, червоний куточок, агітатор, пропагандист, агід-бригада, соціалізм, комунізм.

Усі тактичні питання посилення політосвітнього потенціалу культосвітніх установ вирішуються за принципами радянської управлінської науки: укомплектування політосвітніх закладів перевіреними кадрами з місцевого населення, очищення клубної і бібліотечної мережі від ворожих, буржуазно-націоналістичних елементів, залучення до роботи в культосвітній системі представників місцевої інтелігенції (вчителів, лікарів, фахівців сільського господарства) і радянського активу; перепідготовка політосвітніх (культосвітніх) працівників, в тому числі через заочне навчання (зокрема, в бібліотечних школах); створення політосвітніх установ (клубів, бібліотек, червоних кутків) в населених пунктах; санкціонування змін у мережі політосвітніх закладів партійними і державними органами; фінансове і матеріальне забезпечення політосвітніх установ з бюджетних ресурсів.

Цією ж постановою облвиконком затвердив мережу районних клубів, будинків культури і районних бібліотек і мережу сільських клубів і сільських бібліотек по кожному району. Мережа районних клубів і будинків культури охоплює 40 населених пунктів сільської місцевості, де розміщені 15 будинків культури і 25 районних клубів. В районних центрах діяло 5 міських бібліотек: 2 – для дорослих (Кременець, Чортків) і 3 – для дітей (Кременець, Чортків, Бережани). В області на той час діяли 37 районних бібліотек (в Кременці, крім міської, працювала і районна бібліотека).

Широкою була мережа сільських клубів: в селах 38 районів діяв 591 клуб, і на кінець 1941 року планувалося довести їх кількість до 780, тобто передбачалося збільшення на 15%. На початку 1940 року сільське населення області обслуговували 26 бібліотек і на літо 1941 року планувалося відкриття нових сільських бібліотек у Бучацькому, Гримайлівському, Золотниківському та Скалатському районах [1, арк. 14–17].

Радянська бібліотечна система, як підпорядкована партійно-державному апарату, діяла за методологічними принципами, що відповідали засадничим положенням та ідеологічним постулатам марксистсько-ленінської теорії. Ідейно-методологічним органом бібліотечної справи в

СРСР був контрольований відділом пропаганди і агітації ЦК ВКП(б) журнал «Красный библиотекарь», який офіційно рахувався органом Наркомату освіти РРФСР, але розповсюджувався по всіх республіках Союзу, в тому числі на Західну Україну, і був обов'язковим джерелом організаційно-методичної інформації для бібліотек усіх типів і рівнів.

Окремі тематичні випуски журналу стосувалися бібліотечної роботи на селі. У редакційній статті одного з таких випусків сказано: «Бібліотеки поряд з усіма політосвітніми установами на селі – будинком культури, клубом, хатою-читальнею – покликани допомогти усім колгоспникам стати в один ряд із передовиками. Десятки і сотні сільських бібліотек демонструють високі зразки бібліотечного обслуговування колгоспників, допомагають колгоспникам оволодівати основами марксистсько-ленінської теорії, освоювати високу техніку колективного сільського господарства, вчать селян культурно відпочивати за книгою» [2, с. 3].

В одній із наступних статей конкретизується ідеологічна роль бібліотеки і бібліотечного працівника: «У справі формування нової людини, виховання в неї соціалістичного ставлення до праці, у справі вивчення та освоєння трудящими досвіду кращих передових людей нашої країни велике значення мають бібліотеки. Працюючи з книгою, газетою і журналом, допомагаючи читачам оволодівати нагромадженими людством знаннями, радянський бібліотекар сприяє політичному і культурно-технічному зростанню радянських людей, формуванню в них нових комуністичних рис» [2, с. 5].

Фаховий бібліотечний журнал визначає основні принципи і напрями роботи масових, в ому числі і в першу чергу сільських, бібліотек: пропаганда і поширення серед читацьких мас творів класиків марксизму-ленінізму, допомога трудящим в оволодінні основами вчення Маркса – Енгельса – Леніна – Сталіна; надання довідково-консультативної допомоги тим, хто самостійно вивчає історію великої партії Леніна – Сталіна, насамперед за коротким курсом Історії ВКП(б); організація індивідуального, групового і колективного вивчення окремих творів Леніна і Сталіна і колективних співбесід за тематикою вивчених творів вождів партії і держави; використання у пропагандистській роботі марксистсько-ленінської та іншої радянської літератури, місцевої преси, радіо, наочної агітації (плакатів, лозунгів, таблиць, діаграм); консультування читачів, особливо найбільш активних і підготовлених, з наступним їх залученням до читацьких конференцій, до здійснення пропагандистської роботи; налагодження зв'язків бібліотеки з іншими політосвітніми установами з метою вдосконалення виховної роботи з читачами, залучення нових читачів, ефективної участі в оборонно-масовій роботі, в організації соціалістичного змагання у трудових колективах, в мобілізації трудящих на виконання виробничих завдань і соціалістичних зобов'язань; інформування читачів з питань міжнародного становища і миролюбної зовнішньої політики комуністичної партії і радянського уряду; пропаганда фахової, виробничо-технічної книги з метою формування теоретичних основ і професійного прагнення підвищувати продуктивність праці; систематизація книжкових фондів бібліотеки, формування тематичних каталогів і картотек [2, с. 7–9]. Журнал «Красный библиотекарь» пропонує конкретну методику процесу обробки книг у масових бібліотеках, організації робочого місця бібліотекаря та ефективного використання робочого часу працівника

бібліотеки. Публікуються методичні рекомендації з питань проведення роботи з різними категоріями читачів. Зокрема, розкриваються особливості роботи бібліотекаря з молодими читачами, особливо учнями молодших класів масових шкіл. Всі методичні рекомендації переслідують ідеологічну мету; про це свідчить тематика книг, що пропонуються учням 1–2 класів: «Про Леніна», «Як жили наші діти раніше і як живуть тепер», «Про наших сміливих льотчиків і мореплавців», «Про захист нашої Батьківщини», «За рубіжем». Або 3 класу: «Про Леніна і Сталіна», «Про Червону Армію», «Наша країна і діти» тощо.

Окрема увага приділяється методиці роботи з суспільно-політичною і науково-популярною книгою, в чому наголошується, що одним з важливих розділів суспільно-політичної літератури є воєнно-оборонна книга, де замальовується радянський патріотизм і героїзм радянських людей в захисті соціалістичної Батьківщини та ідеалів комуністичної партії. Журнал чітко регламентує параметри кваліфікації бібліотекаря: систематичне підвищення свого політичного і загальноосвітнього рівня; оволодіння мінімумом фахових знань виробничої сфери, працівників якої обслуговує бібліотека; оволодіння методикою бібліотечної роботи.

Непересічне значення мають матеріали, що висвітлюють роботу бібліотечних колекторів і їх роль у комплектуванні книжкових фондів масових бібліотек, а також статті, що розкривають методи обслуговування бібліотек (формування структури бібліотеки, бібліографічна робота з читачами, робота з бібліотечним фондом, вивчення передового досвіду, інформаційно-довідкова служба, форми виховного впливу на читачів) [2, с. 12–53]. Матеріали «Красного бібліотекаря» використовувались організаторами семінарів і нарад працівників бібліотек області, були методологічним інструментом в організації і контролі бібліотечної роботи в містах і селах краю.

Такий підхід був характерним для діяльності партійно-державних органів усіх новоприєднаних областей. Радянська влада виділила чималі кошти на розвиток кінофікації в Західній Україні. На початку 1941 року кількість діючих тут кіно демонстраційних установок порівняно з вереснем 1939 року зросла більш як утричі. Понад 100 пересувних установок принесли кіно у віддалені села.

Протягом 1940 року по селах продемонстрували 10 876 кінофільмів, які проглянули майже 3 млн. чоловік. Репертуар фільмів обмежився виключно революційним набором: «Чапаєв», «Шорс», «Ленін у жовтні», «Ленін у 1918 році», «Людина зі зброєю», «Депутат Балтики». Після перегляду фільмів обов'язково проводилась агітбесіда. Так визнані «шедеври» радянського кіно інтенсивно експлуатувалися для ідеологічної обробки мас [3, с. 9]. У цьому процесі активну роль відігравали політуправління військових частин Робітничо-селянської Червоної Армії, для яких основним видом культурного обслуговування місцевого населення (окупованих територій) стали демонстрація кінокартин, виступи концертних бригад артистів, використання грамофонних записів. Значний вплив на населення справляли кінофільми, яких демонстрували у великій кількості. Лише 97–а стрілецька дивізія показала 43 кінокартини, а 24–а танкова бригада – 54. «На кіносеансах, – відзначалось у донесенні політуправління 6–ої армії, – як правило, присутні всі мешканці села» [4, с. 140].

Уряд УРСР на кінофікацію західних областей спрямував 8,2 млн. крб., що дало можливість протягом короткого часу ввести в експлуатацію 110 звукокінопересувок, кінофікувати

50 райцентрів, відремонтувати ряд старих і відкрити нові кінотеатри. Особливе значення мало створення мережі звукокінопересувок і кіноустановок, призначених для обслуговування села. Так, на території колишнього Тернопільського воєводства напередодні приєднання до УРСР було лише 18 кіноустановок, якими села не обслуговувались. Через рік і три місяці після приєднання в Тернопільській області вже працювала 51 кіноустановка, з них 34 – на селі. Із 226 установок, що діяли в західних областях на час святкування першої річниці возз'єднання, 117 були створені радянською владою. На кінець 1940 року загальна кількість кіноустановок сягнула 298, в тому числі 164 – на селі [5, с. 242].

Висновок. Розширення мережі бібліотек, клубів, кіноустановок і кінопересувок дало можливість систематично ознайомлювати населення західних областей з кращими художніми, науковими та документальними фільмами створюючи ілюзію прекрасного і світлого майбутнього життя яке необхідно будувати важкою працею в непримиренній боротьбі з буржуазним націоналізмом та світовим капіталізмом.

Список використаних джерел

1. ДАТО. – Ф.–Р.1833. – Оп.6. – Спр.33.
2. Красный библиотекар. – 1940, июль – август. – №4. – 64 с.
3. Ковалюк В. Р. Культурологічні та духовні аспекти «радянзації» Західної України (вересень 1939 р. – червень 1941 р.) // Український історичний журнал. – 1993. – №2, 3. – 144 с.
4. Крикницький О. П. До питання про боєздатність РСЧА під час радянсько-польського збройного конфлікту 1939 року // Український історичний журнал. – 2007. – №1. – 240 с.
5. Соколовська Т. Г. Культурне будівництво у західних областях УРСР в перші роки радянської влади: вересень 1939 – червень 1941 рр. 40 років Великої Жовтня. – Львів: Видавництво Львівського університету, 1957. – 299 с.

References

1. DATO. – F.–R.1833. – Op.6. – Spr.33.
2. Krasnyj bibliotekar'. – 1940, ijul' – avgust. – №4. – 64 s.
3. Kovaljuk V. R. Kul'turologichni ta duhovni aspekty «radjanizacii» Zahidnoi' Ukraïny (veresen' 1939 r. – cherven' 1941 r.) // Ukraïns'kyj istorychnyj zhurnal. – 1993. – №2, 3. – 144 s.
4. Kryknic'kyj O. P. Do pytannja pro bojezdatnist' RSChA pid chas radjans'ko-pol's'kogo zbrojnego konfliktu 1939 roku // Ukraïns'kyj istorychnyj zhurnal. – 2007. – №1. – 240 s.
5. Sokolovs'ka T. G. Kul'turne budivnyctvo u zahidnyh oblastjah URSR v pershi roky radjans'koi' vlady: veresen' 1939 – cherven' 1941 rr. 40 rokov Velykogo Zhovtnja. – L'viv: Vydavnyctvo L'vivs'kogo universytetu, 1957. – 299 s.

Kravchuk L. V., teacher, SHEE «Ternopil State Medical University named after I. Gorbachevskogo Ministry of Health of Ukraine» (Ukraine, Ternopil), gileya.org.ua@gmail.com

Cult educational activities tasks and libraries and rural club and during cinemafication Sovietization Ternopil during September 1939 – June 1941

By implementing Soviet socio-economic relations in the territories occupied regions of Western Ukraine, namely the elimination of private property, the introduction of the public sector in all areas of production and disposal of successful individual farms, Soviet reformers undertook intensive implementation of cultural and educational programs. The purpose of which was to substitution of individual, national, Ukrainian, collectivist, and therefore «draw» socialist, international. For comprehensive daily and work with local people to create new frames hastily prepared, which were required to disclose the advantages and prospects of the socialist way of life promotional methods. Anytime Soviet using printed products, which was concentrated in the rural clubs, libraries and red parts in traveling exhibitions. The activities of these institutions controlled by numerous staff loyal Soviet system, party functionaries, who were responsible for the timely delivery and distribution Soviet magazines, books, newspapers in areas and regions, towns and villages.

Keywords: book, library, wallpaper, red corner, agitator, propagandist, Agis-brigade, socialism, communism.

* * *